

de illusie en de fictie (d.w.z. de dood) met de werkelijkheid verbindt - brug over een water, waardoor hij ooit onherroepelijk zal moeten zwemmen.

De scène (het graf, de brug over de Styx) kreeg nooit de definitie van, zeg maar, het Deense vorstenhuis, maar van de velden van de koorts, de opslagplaats van het geheugen, de gevangenis, de kroeg en, in Kantors "posthume creatie", "mijn eigen Arme Kamer van de Verbeelding", "mijn Gat" : één voor één ruimten, waar de tijd en zijn logica ophouden te bestaan, waar alle grenzen van de dagdagelijksheid vervagen, waar de naakte maar overmoedige kunstenaar de laatste, dierbare overblijfselen van zijn zieltoegend leven verzamelt, inpakt, en vooral : beschermt tegen de vulgariteit.

In nagenoeg elk spektakel - vanaf het allereerste tijdens de oorlog tot het "posthume" - zijn deze ideeën, meer dan motivistisch, op een obsessievolle manier terug te vinden. In tegenstelling tot de tijdsgeest, die het individu, als een reageerbuis, tot slachtoffer maakt van de massamentaliteit en de massamedia ("de heilige informatie en communicatie", zegt Kantor cynisch), stonden zijn leven en werk helemaal in het teken en ten dienste van enkele ideeën, die op een zeer uiteenlopende vaak tegengestelde manier gestalte kregen, soms in de geest van de avant-garde, soms solitair avant-gardistisch - bewust tegen de heersende of "universele" avant-garde in.

Kantors oeuvre, dat meer dan een halve eeuw de "permanente revolutie van de gedachte" verdedigde, vormt nu een afgesloten geheel en behoort tot de kunstgeschiedenis, hoofdstuk historische avant-garde, tijdvak tweede helft twintigste eeuw, categorie *demi-urgie*. We gaan ervan uit dat de dada-beweging haar wortels heeft in de oorlogsjaren, dat Kantor een kind van twee oorlogen is en dat de twintigste eeuw, die we nu probleemloos als voltooid kunnen beschouwen, "de eeuw van dada" is, waarvan Marcel Duchamp één bronzen vertegenwoordiger was, Tadeusz Kantor een andere.

Van oorlog tot oeuvre

Kantors oeuvre vangt aan op het moment van de zelfmoord van Stanislaw Witkiewicz, de toonaangevende Poolse filosoof, auteur en schilder, wiens denkwereld door Kantor radicaal zal worden doorgezet. We schrijven 1939, ouverture tot een

catastrofaal tijdperk in de Poolse cultuurgeschiedenis. Tijdens de oorlog creëert Kantor, die als schilder en scenograaf is opgeleid, een clandestien "autonoom" theater : een arm circus, een catastrofistische kermiskraam, geïnspireerd op de symbolistische literatuur, waarin de idee van de acteur als schim uit het dodenrijk reeds expliciet aanwezig is. Onder de stalinistische dictatuur na de oorlog snabbelt Kantor, om als schilder in leven te blijven, als scenograaf, kostumier en sporadisch ook als regisseur in verscheidene Poolse theaters, waarbij hij zijn voorkeur voor de avant-gardistische (vooral abstracte) stromingen, die Polen moeizaam binnensijpelen, in de mate van het mogelijke manifesteert. In 1955, jaar van de destalinisatie, sticht hij samen met de even onverzoenlijke Maria Jarema, zijn eigen theater Cricot 2 (Cricot is het anagram voor de Poolse uitdrukking "dit is een circus", de 2 verwijst naar een vooroorlogs cabaret van Jarema's oudere broer). De activiteiten van het multi-disciplinaire, avant-gardistische

maar bijzonder eigengereide gezelschap Cricot 2 ondermijnen, door hun explosieve karakter, eerst het verstarde Poolse cultuur leven, om vervolgens onmiskenbaar diep door te dringen in de Europese theaterwereld. Gedurende ongeveer twintig jaar prijkt de naam van Witkiewicz op de affiche van Cricot 2, ofschoon Kantor deze dramaturg nooit 'geësceneerd' heeft. Elk nieuw spektakel luidde een nieuwe fase in, geïnspireerd op de concepten van de grote avant-garde meanders en gevoed door Kantors rabiate, controversiële persoonlijkheid, die met Witkiewicz' non-conformisme kon wedijveren : zo creëerde hij het 'Zero-theater', het 'Onmogelijke' of 'Andere Theater' en, vooral, het 'informele theater'. Na een reeks *happenings*, waarin de fysieke deelname van de toeschouwer essentieel is, komt Kantor, in 1975, tot de geniale definitie van een theaterconcept, dat zijn plaats in de geschiedenis verguldt : het concept van het Theater van de Dood. In een filosofisch traktaat of manifest en in de creatie van de 'dramatische séance'

Tadeusz Kantor
Cricot 2
Foto Johan de Boose